

ВЕРНОСТТА НА ПОЕТА

Магдалена Шишкова

В неочакваността на неговата седемдесетгодишнина има нещо показателно и оптимистично. Всеки, който скоро е срещал среброкосия юбиляр, забързан из софийските улици, или призадушевен разговор, между селяните в Драгалевци или всред белите простори на родните планини, несъмнено е отнесъл със себе си впечатлението за неизтощима жизненост и крепко здраве. Всеки, който е чел най-новите стихове или доверчиво е общувал с поезията и белетристичните му начинания от последните години, се е убедил, че поетът Ламар се радва не само на физическа бодрост, но и на завидна душевна енергия и младост. И най-предубеденият търсач не би могъл да открие в тях успокоеността, духовното равновесие и улегналостта, характерни за мъдрото примирение на творческата зрелост.

Ламар не е склонен към изповедни откровения-равносметки на изминалия жизнен и творчески път; той не се кани да проповядва поуките от дългогодишния си опит; на него не му прилягат настояническите назидания за творческа благоразумност и благоприличие, отправени към младите, по-малко опитните, към начинающите. Напротив, той уважава, аплодира и дори се стреми искрено към безпокойството и правдолюбивостта на талантливата младост. Нещо повече — след близо пет десетилетия творческо развитие и днес Ламар остава младежки импулсивен, младежки влюбен в артистичната екстравагантност, потърсена понякога в позата и жеста, но най-често — в артистичното бунтарство срещу тривиалното, познатото и делнично обикновеното. И в зрялата си възраст той предпочита да ни поднесе творби, чиято причудлива образност ни шокира, чийто драстични асоциации и езикова своенравност може би ни дразнят, чиято полускрита ироничност ни провокира, но, ще признаем, това са творби, които никога не допускат скуката, защото носят примамяващата на изненадата, на неочаквано-непривичното, които ни импонират с новаторските хрумвания на автора, с артистичната му волност и неизчерпаемо своеобразие.

Всъщност Ламар е от онези творци, които са извоювали свое място в литературния живот преди всичко чрез самобитността и оригиналността на поетическото си дарование. Него той донася направо от Троянския балкан, онаследено с цялата му първична прелест, стихийност и наивитет от талантливи бащи и деди-балканджии. За добро и за зло, той успява да го запази от илудифиращата ръка на градската цивилизация и култура, от канонизиращата мисия на каквато и да е стирйна естетическа система.

В храма на поезията Ламар влиза с неугледната походка на недосяган планинец, с гръмливия глас на селско чедо, свикнало да се надвиква с планинското ехо и песента на водопадите. Запазил в душата си спомена за селската беднота, за продраната рогозка, за „старото куче“, което „се пощи и гледа разплакано“, за „кръста на дядо“, над който „зимата леко полага калпак“

(„Зима“), за бирника, дето слага ръка върху крината жито („Поема“), младият Лалю Маринов жадно долавя новото, което пулсира в живота на капиталистическата столица, което властно напират в новаторските търсения и в буреносната тревожност на тогавашната модерна поезия. В онези „мирни-размирни години“, след Първата световна война и след септемврийските кръвопролития, Ламар търси и открива свои духовни братя в средата на най-неспокойните и мъдри творци на новото жизнено изкуство. Негови приятели и първи ценители на неукрепналото му перо стават Иван Милев, Пенчо Георгиев, Илия Бешков, Гео Милев, Христо Ясенев и Георги Шейтанов. В такава благодатна артистична среда се поражда и оплодява творческото самочувствие на ранния Ламар; тя окриля балканджийската му гордост, първите му духовни ламтежи и ранни творчески дерзания. На тези необикновено богати и интересни хора младият поет допада с неспокойните си чудачества, с волното си свободомислие, артистичен нрав и анархистично селско бунтарство, насочено срещу капиталистическия град и буржоазна Европа.

Запомнил завинаги до болка почувствуваната красота на родния пейзаж и неутешимата селяшка мъка, които по собствените му признания „са го научили на поезия и на всичко“, младият Ламар вижда в съвременния свят на капитала арена на непримирим двубой. Появява се „Арена“ (1922 г.) — първата стихосбирка — едно дръзко оскъбление на префинените поетически слухове, предизвикателство спрямо естетическия катехизис на символистическото изкуство. Увеличащият ритъм на новото, копнежът по динамика и стремителна обнова на живота правят тези най-ранни стихове на Ламар съзвучни с нашето напрегнато съвремие:

Пуснете водата в турбините,
въртежа не спъвайте с слама и пяна,
всяка пращинка да бъде пияна
и мъртвата сила

разляна
с горещото масло в бобините!

Покоя да стане движение
с динама, с машини, с ток и огньове,
ковете със мисъл,

бъдете готови
за всички възможни обнови,
към нови и нови стремления!

(«Център»)

В едно време, през което безвъзвратно рухват всички дребнобуржоазни самоизмами, когато се сгромолясват илюзорните основи на крепостта на гордия индивидуализъм, когато безмилостно се изгарят всички извехтели икони, приятелят на Гео Милев, сътрудник на антифашисткото списание „Пламък“ и поклонник на авангардния лозунг за оварваряване на изкуството, си изковава нови „Железни икони“ (1927 г.). Тези „железни икони“, новите си стихове Ламар полага пред олтаря на един нов бог, богът на протеста, на гнева и революцията. Поетът гръмогласно възвестява бунтовното си верую:

Тръбете през тъмни морета
и граници,
Вий,
радиостанции! —
в тия дни

на всемирните пламъци

внем и бием сигнали:

Стачка! — реват
катедралите.

Стачка! — ликуват
душите ни.

Стачка души капитала.

(«Стачка»)

Не е трудно в ритъма на поетическата реч, в интонациите, в словесния строй и в отделни образи от „Арена“ и „Железни икони“ да се долови прякото влияние на Маяковски, на Блок и Гео Милев. Но тяхната авангардна поезия не се превръща за Ламар в трайна школа на поетическото майсторство, изучавана съзнателно и методично, следвана упорито и последователно. Близостта на Ламар към поезията на естетическото обновление, на експеримента и новаторските принципи в революционното изкуство е по-скоро израз на смътно осъзнато духовно родство, на вътрешно стремление към новото, на анархистично отрицание на традиционното и конвенционалното. Макар че понякога подражава или просто по силата на своя творчески темперамент и поетическа нагласа се доближава до поетите-новатори, очевидно Ламар остава в сянката им. Не му достига естетическа подготовка, за да се приобщи към интелектуалната изисканост на Блок, липсва му идейна целенасоченост; за да постигне политическата мащабност и сила на художественото внушение на Гео Милев и Маяковски.

Но не по-малко важно е, че Ламар още в годините на ранната си творческа младост се вслушва в своя собствен глас, долавя неповторими тонове в самородния си поетически тембър, доверява се на себе си и се стреми да бъде верен на изконните начала в своята творческа природа. Още в някои ранни стихове и особено в типично ламаровската поема „Мирни-размирни години“ (1928) той отстоява успешно поетическото си своеобразие, своята пластична и енергична мисъл, реално земното световъзприемане на човек от народа, на син на българското село.

В неговия поетически свят винаги ще навлезат представи, понятия и връзки, характерни за планинския селянин, за неговата трезва и своеобразно примитивна мисловност. От ранна възраст Ламар е очарован от простата, но внушителна житейска мъдрост на народа, от неговото сладкодумие и находчивост, от магията на юнашките, хайдушките и харамийските народни песни. Ето защо в основата на поетическото му бунтарство клокочат животворните струи на една друга поетика, различна от тази на Гео Милев, поетиката на народно-песенното образно мислене; в него господствуват властните сили на пъстрата разговорна стихия. Ламар се насочва към народната песен, към народната реч и интонационно богатство, но не с предубедеността на филолога-изследовател, нито с превзетостта на поет, който дири в тях външни украшения за „стилизиране“ на студената си поезия. Усетът към народната реч, към народно-образното мислене, към селско-разговорната езикова стихия е негова дълбока поетическа същност; той е в кръвта му, потомствено онаследен, всмукан заедно с майчиното мляко. И същевременно този кръвно свързан с фолклорната традиция поет, за цял живот влюбен в регионално-неповторимото, в Троянския балкан и пейзажа на Калейца, е трайно обжегнат от идеите на Гео Милевия „Пламък“, от новаторската и експериментаторска страст на революционните поети от 20-те години. И може би тъкмо в това своеобразно съчетание между примитивно-регионалното и авангардно-новаторското, между традиция и експеримент, между битово и модерно се изковава поетическата самобитност и неповторимост на поета Ламар. Необикновено привързан към локално-колоритното, към диалекта и първичната образност на селското мислене, Ламар е чужд на патриархалната идеализация, на сладкогласото песнопение. Верен на революционния патос на своето време, той носи в душата си огъня на отрицанието и бунта срещу всичко консервативно, реакционно и старомодно.

Пътят на Ламар от „Мирни-размирни години“, през „Запад-изток“ (1944 г.), „Горан Горинов“ (1946 г.) и „Бойни песни“ (1947 г.) бележи възходящата линия на едно плодотворно поетическо развитие. Все по-определено

поетът свързва поетическата си участ с колективната съдба и историческата драма на народа ни. Все по-определено неговият анархистичен протест се превръща в ярко изявен революционен устрем, обогатен и осмислен от нов последователен демократизъм, от реален хуманизъм и ведро, покоряващо жизнелюбие. Със своите поеми Ламар създаде една щедра летопис, близка до народно-песенните традиции, на мирния живот и войните, които станаха човешка и гражданска съдба на две последователни поколения.

Поет с необикновено витална природа, жива импулсивност и първична непосредственост Ламар непринудено стана певец на строителните походи в мирното социалистическо ежедневие, на празниците на труда и тържеството на отприщената гравивна енергия на народа ни. В цикъла „Марица“ и поемата „Грозден“ новият социалистически пейзаж е претъждан с ведрия ламаровски поглед към живота. Нуеморимият поет общува сърдечно със строители и зидари, инженери и машинисти; сяда край обилните трапези на грозденци, опива се от бялото вино на плодородието, от кръжината мелодия на „старите песни с нови напеви“.

Ламар е най-истинският планинар в съвременната ни поезия. Това е така, не просто защото е преброял всички дивни кътове на родните планини, не защото и сега ги обхожда с младежка походка, а защото в планината Ламар най-пълно постига себе си, своята непрестъхваща жизненост, волност и земна, българска сила. Неговото планинарство не е бягство от живота, а търсене на една нова, по-мъдра и спокойна гледна точка към човека, човешкото битие и обществото. Чрез мъдрото спокойствие и величие на природата поетът достига до свои сентенции, до философска и етическа извисеност на мисълта. В планината поетът е осмислил своята творческа максима: съзвучието между читател и поет трябва да се постига чрез искреност, непосредственост и взаимно доверие.

Днес гласът на Ламар не звучи така мощно и предизвикателно както в годините на първата творческа младост. Но сега той има вече своя неповторима мелодия, свои багри и интонации. И може би най-голямото достойнство на юбилара Ламар е неговото упорито желание да бъде верен на себе си.